2.9.2026
Helsinki

HEUNIn kirjallinen lausunto lakivaliokunnalle

Asia: HE 127/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun muuttamisesta ja eräiksi muiksi laeiksi

HEUNI kiittää lakivaliokuntaa mahdollisuudesta lausua asiassa.

Ihmiskaupan teon tarkoitukset

Ihmiskauppadirektiivin muutosdirektiivi laajentaa ihmiskaupparikoksen sisältämät teon tarkoitukset koskemaan pakkoavioliiton, sijaissynnytyksen ja laittoman adoption hyväksikäytön. Suomen ihmiskauppasäännöstä muutettiin vuoden 2025 alussa lisäten säännökseen eksplisiittisesti saattaminen pakkoavioliittoon hyväksikäytön muodoksi, joten hallituksen esitys koskee nyt vain saattamista sijaissynnyttäjäksi. HEUNIn tiedossa ei ole tapauksia Suomesta, jossa olisi viitteitä tästä hyväksikäytön muodosta. Koska ihmiskauppa on piilorikollisuutta ja kyseinen ilmiö on kansainvälisesti joissain tilanteissa liitetty erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien tyttöjen ja naisten hyväksikäyttöön, pidämme lisäystä perusteltuna.

HEUNIn näkemyksen mukaan olisi ollut perusteltua samassa yhteydessä lisätä ihmiskauppasäännöksen myös eksplisiittinen maininta *rikollisessa toiminnassa hyväksikäytöstä* ihmiskaupan hyväksikäyttötarkoituksena. Tämä hyväksikäytön muoto on sisältynyt EU:n ihmiskauppadirektiiviin jo aiemmin. Vaikka Suomen ihmiskauppalainsäädäntö kattaa tilanteen ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden alla, lisäisi kyseisen hyväksikäytön muodon eksplisiittinen maininta ihmiskauppasäännöksessä mielestämme rikosprosessitoimijoiden tietoisuutta ilmiöstä, jota esiintyy Suomessa, mutta joka on hyvin piiloutunut ja haastava tunnistaa.

Muutosdirektiivi korostaa, että lapset ovat yksi kaikkein haavoittuvimmista ihmiskaupan kohderyhmistä. HEUNIn uusi pohjoismaita käsittelevä selvitys tarkastelee lasten rekrytointia järjestäytyneisiin rikollisryhmiin ja analysoi voidaanko ja tulisiko lasten rekrytointia rikollisuuteen tarkastella ihmiskaupan näkökulmasta. Selvityksen tulosten mukaan lapsia ja nuoria voidaan rekrytoida ja hyväksikäyttää rikollisessa toiminnassa hyödyntämällä heidän haavoittuvuuksiaan, kuten nuorta ikää, traumaattisia kokemuksia, neuropsykiatrisia häiriöitä ja taloudellista riippuvuutta. Hyväksikäyttö tapahtuu usein ilman näkyvää väkivaltaa. Pelkkä lapsen rekrytointi rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöä varten voi täyttää ihmiskaupan tunnusmerkistön. Rikollisessa toiminnassa hyväksikäytettyjen lasten tunnistaminen ihmiskaupan ja/tai hyväksikäytön uhreiksi on ratkaisevan tärkeää, jotta heitä voidaan suojella ja kansainvälisiin sopimuksiin perustuvaa rankaisemattomuusperiaatetta voidaan soveltaa.

HEUNIn selvityksen mukaan ihmiskauppanäkökulman soveltaminen lasten rikollisessa toiminnassa hyväksikäyttöön voi parantaa uhrien suojelua ja siirtää painopistettä rangaistuksista lapsen tukemiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että viranomaisten tulee arvioida, onko rikokseen osallistuneita lapsia manipuloitu tai kontrolloitu tekijöiden toimesta. Arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota risteäviin haavoittuvuuksiin, kuten päihteiden käyttöön, neuropsykiatriset tai kehitykselliset häiriöihin, mielenterveyden ongelmiin ja sukupuoleen tai vähemmistötaustaan liittyviin riskitekijöihin. Lisäksi tulisi huomioida lapsen riippuvaisuus tekijästä/aikuisesta perusasioissa, kuten ruoan, majoituksen tai turvallisuuden osalta. Pelko seuraamuksista, kuten kostosta, pidätyksestä tai karkotuksesta, jos lapsi ei tottele sekä kontrollointi väkivallalla, uhkailulla, manipuloinnilla, velalla, pelottelulla tai häpeällä ovat myös asioita, joihin tulisi kiinnittää huomiota samoin kuin liikkumisvapauden rajoittaminen tai muu kontrollointi.

Uusi kriminalisointi: ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Ihmiskauppamuutosdirektiivi edellyttää ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön kriminalisointia. Ehdotettu muutos on HEUNIn näkökulmasta tästä syystä perusteltu. Sinänsä on hyvä, että uusi kriminalisointi kattaa eri ihmiskaupan muotojen yhteydessä tapahtuvaa tahallista ihmiskaupan uhrin palvelun käyttöä yleisesti tilanteissa, joissa palvelun käyttäjä tietää, että palvelun suorittaja on ihmiskapparikoksen kohteena. Hallituksen esityksen mukaan säännöksen soveltamisalaan kuuluisi esimerkiksi sekä pitkäaikainen ja suunnitelmallinen pakkotyötä koskevan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö että pistemäiset säännöksessä tarkoitetut hyväksikäyttöteot.

HEUNIn näkemyksen mukaan uusi kriminalisointi herättää paljon kysymyksiä siitä, kuinka säädöstä lähdetään konkreettisesti soveltamaan, onko poliisilla tosiallisesti resursseja lähteä tutkimaan kyseistä rikosta ja keihin tutkinta kohdistuisi. Usein vakavimmat työperäiset hyväksikäyttötilanteet ovat voineet jatkua kuukausia, jopa vuosia, joten ihmiskaupan kohteena olleelta henkilön palveluita ovat voineet käyttää sadat tai jopa tuhannet ihmiset, tai vaikkapa kymmenet eri yritykset. Rikoksen kahden vuoden vanhenemisaika aiheuttaa myös aikapaineita tutkintaan. Näytön osalta tulee varmastikin kynnyskysymykseksi myös se, miten voidaan näyttää toteen, että ihmiskaupan uhrien palvelujen käyttäjä tietää, että palveluja suorittava henkilö on ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan uhri. Miten yksittäinen asiakas voi esimerkiksi arvioida, onko hänen ostamansa kynsipalvelu ihmiskaupan uhrin tarjoama? Mitkä ovat esimerkiksi siivouspalveluita hankkivan yrityksen mahdollisuudet arvioida hyväksikäytön olosuhteita ja sitä, olisiko siivouspalveluita tarjoavan yrityksen hyväksikäytetty työntekijä juuri ihmiskaupan uhri? Huolellisuusvelvoitedirektiivi asettaa toki tietyn kokoisille yrityksille velvoitteen arvioida toimintansa suoria ja epäsuoria ihmisoikeusvaikutuksia ja velvoitteen toimia, mikäli riskejä tunnistetaan.

Rikosuhripäivystys on tuonut aiemmassa asiaan liittyvässä lausunnossaan esiin, että jos yritys epäilee sopimuskumppaninsa harjoittavan ihmiskauppaa, ehdotettu sääntely voisi käytännössä velvoittaa lopettamaan palveluiden käytön ja pidättäytymään uusista sopimuksista. Tämä on kuitenkin ristiriidassa muun lainsäädännön kanssa, sillä esimerkiksi hankintalain mukaan poissulkeminen edellyttää lainvoimaista tuomiota, eikä pelkkä epäily yleensä riitä myöskään sopimuksen purkamiseen. HEUNIn näkökulmasta olisi tarpeen arvioida, tulisiko muuta lainsäädäntöä muuttaa siten, että tilaajat joutuvat varmistumaan tarjoajien vastuullisuudesta entistä paremmin. Toki yksityisellä sektorilla toimivien tilaajien on mahdollista käyttää kilpailutuksissaan

poissulkukriteereitä julkista sektoria joustavammin, jolloin sopimuskaudella epäilyksiin reagointi onnistuu.

Ihmiskauppaa koskeva oikeuskäytäntö on tutkimusten mukaan vielä epäyhtenäistä, joten saattaa olla, että ainakaan joissain tapauksissa, jossa kyseistä uutta kriminalisointia olisi lähdetty tutkimaan, eivät varsinaiset ihmiskauppasyytteetkään menesty oikeuskäsittelyssä, ja niissä päädytään soveltamaan rinnakkaissäännöksiä. Tällöin ei voida soveltaa myöskään tätä uutta kriminalisointia. Ottaen huomioon rikosprosessitoimijoiden erittäin tiukan resurssitilanteen, HEUNI pitää tärkeänä, että resurssit kohdistetaan ensisijaisesti juuri ihmiskaupparikosten ja niiden rinnakkaisrikosten tutkintaan.

HEUNI pitää edelleen valitettavana, ettei hallituksen esityksessä ole päädytty säätämään työsuojeluviranomaiselle ihmiskaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa ilmoitusvelvollisuutta. HEUNIn näkemyksen mukaan työsuojelulla on mahdollisuus tunnistaa ihmiskaupparikoksen tunnusmerkit sekä sitä kautta myös tunnistaa tilanteita, joissa on käytetty ihmiskaupan uhrin palveluita. Työsuojelulla on jo nyt työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetun lain perusteella velvollisuus ilmoittaa ihmiskaupparikoksista poliisille. Näin ollen katsomme, että työsuojelulla on ainakin yksittäisiä kuluttajia ja yrityksiä suurempi mahdollisuus tunnistaa ja havaita ihmiskaupan uhrien palveluiden käyttämistä ja ilmoittaa niistä eteenpäin poliisille.

HEUNI korostaa, että kysyntään on tärkeä vaikuttaa myös muilla keinoin. Hyväksikäytössä on usein kyse systemaattisesta liiketoiminnasta, jonka tavoitteena on haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden tietoinen hyväksikäyttö taloudellisen edun tavoittelemiseksi. Siksi on tärkeää, että Suomessa panostetaan ihmiskaupan ja hyväksikäytön ehkäisyyn hankinnoissa ja alihankinnassa, ja siten yrityksillä ja julkisilla hankintayksiköillä on erityinen vastuu. Samaan aikaan valmistellaan myös pakkotyödirektiivin ja huolellisuusvelvoitedirektiivin (CSDDD) kansallista täytäntöönpanoa, joilla on osin sama tavoite. Pidämme tärkeänä, että näiden hankkeiden valmistelua koordinoidaan siten, ettei säädösten välille synny ristiriitoja tai tulkinnanvaraisuuksia.

Anniina Jokinen, erikoissuunnittelija, HEUNI
Anni Lietonen, tutkija, HEUNI
Natalia Ollus, johtaja, HEUNI